

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2016. október 17.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve rész-pontszámok adhatók. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók. *A magyar helyesírás szabályai* 11. és 12. kiadása szerinti helyesírást is el kell fogadni.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségeket / jel különíti el egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Gyermekköltészet

(1) A gyermekköltészet alkotásainak döntő többsége csak több gyermek közös játékának alkalmából kerülhet elő. Lényegüket tekintve ezek a játékok a színjátékszerű szokásokkal rokonok. Ez a rokonság a párbeszédes formában, továbbá a tánc, az ének és a mimika jelenlétében nyilvánul meg, bár vannak olyan játékok is, amelyekben az utóbbinak nincs szerepe. Számuk gyakori változataikat is figyelembe véve olyan sok, hogy ebben az összefüggésben a legfontosabbakat is csak nagy nehezen tekinthetjük át.

(2) A csoportos játékok fajtái a következőképp foglalhatók össze: „Az ide tartozó játékok egyik fajtájában (például fogócska, fehér lilomszál, szembekötödsdi, gyűrűsdi) a csoport maga lényegében változatlan, a belőle kiváló gyermek azonban cserélődik, átadva másnak a többnyire a dal egyszerű eldalolásáig tartó szerepét. Az előd kijelöli utódját: ez a szerepátadó váltás a játékok e típusának fő ismertetőjele. A párserelő játékok (párnatánc) az előzőeknek felnőttebb, a népszokásokhoz közelebb álló változatai.

(3) A csoportjátékok másik nagy kategóriáját alkotják a fogyó-gyarapodó játékok. Ezek minden eddigittől abban különböznek, hogy bennük maga a csoport, a közösség változik. A körből felbomlott csoport lesz, a befelé fordult körből kifelé fordult kör, álló körből körbe járó lánc (leánykérő játékok, pl. várkörüljárás, sorjátékok). Egyes kiválasztott játékosok csak arra szolgálnak, hogy a csoportoknak ez az átalakulása rendben történjék: elmondják a kiolvasó verset, kijelölik a kifordulás soron következőjét, vezetik a várkörüljárást stb.

(4) A játékok utolsó csoportjában pályája végére, a felnőttek világának határára ér a játszó csoport. Az egymás helyébe álló, majd egymás mellé sorakozó gyermekek társasága itt egységes, nem változó közösségbe vonul, táncol és játszik (immár színjátékszerűen, alakoskodva), helyzetüket – egyik a másik mellett – sem változás, sem fogyás-gyarapodás nem zavarja.” (Kerényi György)

(5) Ez a felosztás gyermekjátékainkat csak formai szempontból rendezi, gazdag, színes világukba mindenesetre így is jó bepillantást enged. A népköltészet vizsgálóját elsősorban a gyermekjátékok szövege érdekli. Ezekben a szövegekben a népköltészet legkülönbözőbb típusai megtalálhatók. Találón mondja Kálmány Lajos, hogy a nép gyermekköltészete „valóságos tárháza, valóságos menedéke a népköltészetnek... Van itt az egyszerű rímes soroktól s altatóktól egész a ballada töredékéig minden ágából a népköltésnek s az életben előforduló cselekedeteknek... Nagyon is ágas-bogas fa a népköltés fája: ágai egymáson keresztül-kasul nőnek, de annyi ága sehol sem találkozik, jön egybe, mint itt, a gyermekjátékoknál.”

(6) Valóban, a szöveges gyermekjátékok jelentős része a magyar népköltészet régi emlékeit látszik őrizni, s felbecsülhetetlen forrás a néprajz történeti kutatói számára. Már maguk az állatiasztó, állathívogató versikék számos történeti emléket őriztek meg, a golyariasztó versike egyik szereplője

például a török gyermek, ami kétségtelenül a törökök ellen folytatott évszázados harcaink emlékét őrzi, az egyik csigabiga-hívogató pedig különböző változatokban hol törökről, hol tatárokról beszél. Az ilyen történeti vonatkozásokat egyébként hosszasan sorolhatnánk tovább, a hidas játékokban „*Lengyel László jó királyunkra*” s a magyarok és németek harcára történik utalás. Az egyik labdás játékban Mátyás király emléke él, más gyermekjátékokban a katonatoborzás szokásának nyomaira ismerhetünk, de ott él bennük a földesuraknak, hamis bírának, pandúroknak alakja is.

(7) Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy ezek a játékok jórészt ott élnek a gyermekek jelenében, s messzire visszavezethető motívumaik hosszú továbbélését is csak az magyarázza, újabb és újabb elemekkel bővülve, újabb és újabb változatokat hozva létre követték a társadalom történetének azokat az alakulásait, amelyek a gyermek világát sem hagyták érintetlenül.

(8) Nemcsak történeti személyek, események emlékét fedezhetjük fel azonban a gyermekköltészetben, hanem számos régi szokás maradványait is. Ennek az az oka, hogy a gyermekek játékaikban magától értetődően utánozzák a felnőttek cselekedeteit. Egyes állatutánzó játékokban (ludasjáték, kecskejáték stb.) a kutatás az ősi állatábrázolások késői leszármazottjait ismerte fel, egyes játékok pedig ma már eltűnően levő lakodalmas szokásokat őriztek meg régi dalaikkal, táncaikkal.

(9) A történeti emlékek azonban csak egyik legérdekesebb, de aligha a leglényegesebb elemét jelentik gyermekjátékainknak. A lényeges az, hogy gyermekjátékaink épp a gyermek előbb említett utánzó hajlamánál fogva a valódi élet eseményeit lesik el. Már rövid versikék is tele vannak a természetre, az állatvilágra való utalással, de megtaláljuk bennük a mindennapi munka reális képeit is. „*Sőt törünk, borsot törünk, tökkel harangozunk*” – olvassuk az egyik naphívogatóban, a társas gyermekjátékaink közül pedig alig akad olyan, melyben ne lenne utalás a falusi munka legkülönbözőbb megnyilvánulásaira (állatok őrizése, kihajtása, kapálás, szövés-fonás, vetés, aratás, sütés-főzés stb.), mégpedig nemcsak a szövegben, hanem a játékot kísérő mozdulatokban is.

(10) A gyerek 12 éves kora után már egyre kevésbé számított gyerekeknek, de még a legények, nagy lányok sem fogadták maguk közé. Erre leginkább 16–18 éves korában került sor, a fiúk esetében többnyire a kocsmában. A felavatandó legény meghívta az öregebb legényeket, és azok poharazás közben maguk közé fogadták. Ilyenkor az egyik keresztapaként fogadta be a fiút ilyen szavakkal: „*Eddig tartottalak jó barátomnak, most már tartalak jó keresztfiamnak. Úton vagy útfélen ha valaki megsért, majd elbánok vele*” (Garam völgye).

(11) Az így legénnyé vált fiatalember már járhatott kocsmába, fonóba, bálókba, lányos házhoz, akármelyik lányt táncba hívhatta, ha megtámadták, a többiek segítségére siettek. A legények vezetőjét, a legénybírókat minden évben újra megválasztották, amibe a földesúr és a falu vezetői is beleszóltak, mert borát ezek fizették, mindennapi munkájában pedig a legények segítettek neki. Néhol választását pünkösdkor tartották, amikor lóversenyben, máshol birkózásban vagy bikafékezésben kellett a többieket legyőznie, és rátermettségét bizonyítania.

(12) A lányok társasága nem volt olyan pontosan szabályozott, mint a legényeké. Általában a lány 14 éves kora után vacsorára hívta meg az idősebb lányokat, akik akkor maguk közé fogadták. Régebbi feljegyzések megemlékeznek ugyan a „pünkösdi királyné” választásáról is, aki aztán egy évig a leánycsoport vezetője lett, ez a szokás azonban a későbbiekben gyermekjátékká változott át.

(13) A felnőtt lányok és legények már nem tegeződtek. Munkában, vasárnap délutáni sétáláskor, fonóban, táncházakban találkoztak. A legények a lányos házhoz csak meghatározott napokon, rendszerint szombaton, járhattak. Ha a leány és a legény már megegyeztek, és a szülők sem látták akadályát a házasságnak, akkor gyakrabban járhatott a házhoz. A leány kikíséréskor hosszabb ideig kint maradhatott, sőt a palócoknál a hálókamrában is együtt lehettek. Ilyenkor más legények már elmaradoztak.

Forrás: Balassa Iván–Ortutay Gyula: *Magyar néprajz*. Corvina Kiadó, Budapest, 1979. 572-578. A feladathoz igazított szöveg.

1. A szöveg a gyermekköltészet kapcsán a gyermekjátékok típusait is bemutatja.

a) Idézzé az 1. bekezdésből azt a mondatot, amely megindokolja a gyermekjátékok jellemzését a gyermekköltészetről szóló szövegben!

Az idézet: „A gyermekköltészet alkotásainak döntő többsége csak több gyermek közös játékának alkalmából kerülhet elő.”

Adható 1, 0 pont.

A pontosan megadott idézet 1 pont.

Ha a mondat nem teljes 0 pont.

Az idézőjel hiánya vagy egy-egy szó hibás írásmódja nem jár a pont elvesztésével.

b) Soroljon föl a 2-3. bekezdésben ismertetett gyerekjátékok sajátosságai közül két olyan jellemzőt, amely a költészet és a gyermekjátékok szoros kapcsolatát igazolja!

Lehetséges válaszlelemek:

- A szerepátadó játékban a szereplő gyermek átadja másnak a többnyire a dal egyszerű eldalolásáig tartó szerepét

- A fogyó-gyarapodó játékban elmondják a kiolvasó verset

Adható 2, 1, 0 pont.

Két jó válasz 2 pont, egy jó válasz 1 pont, téves vagy hiányzó válasz 0 pont.

Más megfogalmazás is elfogadható, ha az aláhúzott résszel tartalmában megegyező rész szerepel a válaszban.

2. A szöveg 2-4. bekezdése csoportosítja a gyermekjátékokat, továbbá az egyes típusokhoz példákat és jellemzőket is megad.

Kapcsolja az alábbiakban megadott jellemzőket a feladatban föltüntetett példához! A betűjelek beírásával töltsé ki a táblázat rovatait!

Két betűvel jelölt elem kimarad, ezeket sehová nem kell beírnia!

- A) a csoport átalakul, változik
- B) a csoportból kiváló gyerek személye változik
- C) a körben állók kifelé fordulnak
- D tánc, alakoskodás
- E) a gyermekkor határára érnek
- F) szerepátadó váltás

Gyűrűsdi		Várkörüljárás	
B	F	A	C

Kimarad: D, E

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Egy helytálló válasz 1 pont.

3. Húzza alá a dőlt betűvel jelölt lehetőségek közül a helyes válaszelemet az olvasott szöveg egészének stilisztikai-kommunikációs sajátosságait bemutató írásban! Választásait egyértelműen jelölje!

A *Gyermekköltészet* című szöveg ismeretterjesztő / elbeszélő / leíró jellegű írás, mivel fő célja a népi gyermekköltészet *kialakulásának ismertetése / sajátosságainak bemutatása / nyelvi jellemzőinek elemzése*. A szöveg feltehetően *a játékgyártóknak / a művelt nagyközönségnek / általános iskolai tanulóknak* szól, hiszen közérthető szakkifejezéseket / gyermeknyelvi szavakat / költői hasonlatokat használ. A szöveg hitelességét erősíti az is, hogy a szerző *határozottan kifejezi érzelmeit / példáiban pontosan megnevezi az egyes falvakat / többször idéz másoktól*.

Adható **5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

Minden helytálló aláhúzott válaszelem 1 pont.

4. Az 5-8. bekezdések a gyermekjátékok szövegével is foglalkoznak.

Értelmezze legalább két-két érdemi közléssel az 5. bekezdésből vett szövegrészeteket!

- a) ...a nép gyermekköltészete „valóságos tárháza [...] a népköltészetnek...

Lehetséges válaszelemek:

- a tárház metafora kifejezi, hogy a népköltészetnek több ága / műfaja / típusa, változata található meg a gyermekjátékok szövegeiben (pl. altatók, balladák)
- az élet számos cselekedete és az ezeket kísérő szövegek is megjelennek a gyermekjátékokban
- egyes műfajok / szövegek történeti emlékeket őriznek (pl. gólyariasztó, hidas és labdás játékok, katonatoborzás, történeti alakok)
- régi szokásokat is felidéznek / tárolnak a gyermekjátékok (pl. lakodalmas szokások)

Adható **2, 1, 0** pont.

Egy helytálló válaszelem 1 pont.

- b) ...Nagyon is ágas-bogas fa a népköltés fája: ágai egymáson keresztül-kasul nőnek, de annyi ága sehol sem találkozik, jön egybe, mint itt, a gyermekjátékoknál.

Lehetséges válaszelemek:

- a népköltészetnek minden változata azonos töből / törzsből ered
- az ágas-bogas fa abban hasonlít a népköltészetéhez, hogy ahhoz hasonlóan sokféle ágazó / gazdag a változatokban / az ágai olyanok, mint az egyes változatok elágazásai
- a gyermekjátékok úgy kapcsolódnak a fa képéhez, hogy az ágas-bogas fa egyes ágai úgy találkoznak egymással, ahogy a népköltészet egyes ágai, jelenségei összetalálkoznak a gyermekjátékokban
- a gyermekjátékok elkülönülnek, és sokféle változatban léteznek, hasonlóan az ágas-bogas fa ágaihoz /elágazásaihoz
- a népköltészet törzsből ágaznak szét az egyes alkotások, és ezekből nőnek ki /ezekhez kapcsolódnak a gyermekjátékok

Adható **2, 1, 0** pont.

Egy helytálló válaszelem 1 pont.

5. Olvassa el a népi gyermekköltészettel kapcsolatos állításokat, majd húzza alá, hogy az állítás igaz vagy hamis! A szövegből (7-10. bekezdés) vett idézettel támassza alá választását!

(Ügyeljen arra, hogy mindkét részfeladat esetében megoldására pontszámot csak akkor kaphat, ha az aláhúzás és az indoklás egyaránt helyes!)

a) A gyermekköltészet elemeinek többsége évszázadokon át változatlan formában maradt fenn.

igaz – hamis

Indoklás idézettel:

„...ezek a játékok jórészt ott élnek a gyermekek jelenében, s (...) hosszú továbbélését is csak az magyarázza, újabb és újabb elemekkel bővülve, újabb és újabb változatokat hozva létre követték a társadalom történetének azokat az alakulásait, amelyek a gyermek világot sem hagyták érintetlenül.” (7. bekezdés)

Adható **2, 0** pont.

Téves aláhúzás vagy az aláhúzás hiánya esetén a teljes válasz **0** pont.

A megfelelő indoklás hiánya esetén a teljes válasz **0** pont.

A helyes aláhúzás és az állítást alátámasztó, megfelelő idézet **2** pont. Az idézet esetében nem követelmény az egész mondat idézése.

b) A gyermek attól vált legénnyé, ha már lányos házhoz járt udvarolni.

igaz – hamis

Indoklás idézettel:

„Erre [a befogadásra] leginkább 16–18 éves korában került sor, a fiúk esetében többnyire a kocsmában. A felavatandó legény meghívta az öregebb legényeket, és azok poharazás közben maguk közé fogadták.” (10. bekezdés)

Adható **2, 0** pont.

Téves aláhúzás vagy az aláhúzás hiánya esetén a teljes válasz **0** pont.

A megfelelő indoklás hiánya esetén a teljes válasz **0** pont.

A helyes aláhúzás és az állítást alátámasztó, megfelelő idézet **2** pont. Az idézet esetében nem követelmény az egész mondat idézése.

6. 6. Az 5-9. bekezdés két énekből idéz is. Keresse ki a két idézetet! Írja be őket az alábbiakban megadott gyermekdalok közül ahhoz, amelyhez az 5-9. bekezdés szempontjai alapján köthető! Válaszát az 5-9. bekezdés gondolatmenetéből vett érvekkel indokolja!

(Ügyeljen arra, hogy az idézet nélkül, önmagában az indoklásra nem kaphat pontot!)

a)

„Én kis kertet kerteltem,
Bazsarózsát ültettem,
Szél, szél fújdogálja,
Eső, eső veregeti, hu!”

Idézet: „Sót törünk, borsot törünk, tökkel harangozunk”

Az indoklás lehetséges tartalmi elemei:

- Mindkét szövegrészlet a gyermekek utánzó hajlamánál fogva a felnőttek világát idézi föl.
- A két szövegrészlet egyaránt a felnőttek által végzett mindennapi munka reális képeit eleveníti meg.

Adható 2, 1, 0 pont.

Helytálló idézet 1 pont. Ha nem szerepel idézet, az egész megoldás 0 pont.

Helytálló, egész mondatban megfogalmazott indoklás 1 pont.

- b)** *„Katalinka, szállj el!
Jönnék a törökök,
Sós kútba tesznek,
Onnan is kivesznek...”*

Idézet: *„Lengyel László jó királyunkra”*

Az indoklás lehetséges tartalmi elemei:

- Mindkét szöveg a történelmi múltra utal, s mindkét szöveg valamilyen ellenséggel vívott harcot idéz föl.
- gyakori a törökökkel vagy a németekkel vívott harcok megemlítése a gyerekdalokban.

Adható 2, 1, 0 pont.

Helytálló idézet 1 pont. Ha nem szerepel idézet, az egész megoldás 0 pont.

Helytálló, egész mondatban megfogalmazott indoklás 1 pont.

7. A szöveg utolsó négy bekezdése a gyermekek felnövekvésével összefüggő népszokásokkal foglalkozik.

a) Melyek azok a gyermekek felnőtté válásával, beavatásával kapcsolatos kérdések, amelyekre mind a fiúk, mind a lányok esetében választ ad a szöveg 10-13. bekezdése? Fogalmazzon meg két ilyen kérdést, és adja meg a válaszokat is!

	Kérdés	Válasz a fiúk esetében	Válasz a lányok esetében
Példa:	<i>Kik fogadják be a felnőtté válókat?</i>	<i>Az idősebb legények.</i>	<i>Az idősebb leányok.</i>

Lehetséges válaszelemek:

1.	Milyen alkalommal fogadják be őket?	Ivás közben.	Vacsora közben.
2.	Milyen előnyökkel járt a befogadás?	Kocsmába járhatott, lányos házba járhatott stb.	Pütkösdi királyné választhatták.
3.	Hol történik a befogadás?	A kocsmában.	A beavatandó lány házában.
4.	Hány éves korban történik?	16-18 évesen	14 éves kora után; 16-18 évesen.

5.	Ki lehet vezető?	Aki a többieket legyőzte, rátermett...	A Pütkösdi királyné
6.	Melyek az udvarlás szabályai?	Rendszerint szombaton (később gyakrabban) járhattak a lányos házhoz	Ha már megegyeztek, a lány már hosszabb ideig kinn maradhatott

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

A helyesen fölített kérdés kérdésenként 1 pont, összesen 2, 1, 0 pont.

A kérdéshez kapcsolódó helyes válaszok rubrikánként 1-1 pont, összesen 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Ha a kérdés hiányzik (üres rubrika), ám a fiúk és lányok esetében összetartozó, helytálló információ szerepel, adható 1-1 pont.

Ha egy sorban csak a fiúk VAGY csak a lányok rubrikájában szerepel információ, nem adható pont.

b) Fogalmazzon meg két felszólító mondatot a 13. bekezdésre építve, amelyet udvarláshoz adna tanácsként egy, a szövegben megjelenített időszak legénykorba ért fiatalemberének!

Lehetséges válaszok:

- Menj/menjen ismerkedni fonóba / táncházba / munkába / vagy ismerkedj/en a vasárnap délutáni sétálás alkalmával!
- Lányos házba rendszerint csak szombaton menj/en!
- Gyakran járj/on a házhoz, ha már megegyeztél a leánnyal a házasságról!
- Ilyenkor nyugodtan küldd el a többi legényt!

Adható 2, 1, 0 pont.

Minden, a 13. bekezdés tartalmával összhangban álló, értelmes tanácsért 1 pont adható.

8. Az alábbi megállapítások az egyes bekezdéseknek a szöveg egészében elfoglalt helyét jellemzik. Írja a megfelelő bekezdés sorszámát az adott megállapítás mellé! Egy sorszám kimarad, ezt nem kell sehová beírnia!

3. bekezdés 5. bekezdés 9. bekezdés 11. bekezdés 12. bekezdés

9. A bekezdés egy több bekezdést felölelő témát zár le, a következő bekezdés új témát kezd.
3. A bekezdés egy adott jelenség három típusa közül a másodikat mutatja be részletesen.
5. Értékeli, összegzi, és egy hosszabb idézet új megállapításaival egészíti ki a megelőző bekezdéseket.
11. A bekezdés a megelőző bekezdésben leírtak következményeit, eredményét írja le.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Minden jó válasz 1 pont.

Kimarad: 12. bekezdés

9. Az alábbiakban egy ismeretterjesztő cikkből vett részletet olvashat.

Igazolja a *Gyermekköltészet* című szövegből vett, legalább négy, egymástól lényegében különböző érv és/vagy példa segítségével, hogy a falusi környezetben is igaz az alábbi megállapítás! Érveit, példáit a szöveg legalább két különböző bekezdéséből vegye!

„A felnőttek utánzása a szociális tanulás (a társas készségek elsajátítása) és a beszédtanulás alapja, és az első lépés ahhoz, hogy átvegyük a normákat, szokásokat, beilleszkedjünk a társadalomba, illetve hogy képesek legyünk megérteni, átérezni mások viselkedését és jelzéseit.”

(Kovács Emese

Forrás: divany.hu, 2015. január 27.)

Lehetséges válaszelemek:

- a gyermekdalok szövegében megjelennek a felnőtt társadalom jellegzetes alakjai, például a földesúr, a hamis bíró, a pandúr
- a gyerekek a dalokban utánozzák a felnőttek szokásait, például megjelenik a katonatoborzás, a lakodalmak vagy az ősi állatábrázolások gyakorlata
- a gyermekdalok gyakran utalnak a magyar történelemre, megjelenik például Mátyás király, László király, vagy a török elleni harcok. A történelmi emlékek őrzésében is a felnőtteket utánozzák
- a gyermekdalok szövege követi a gyermeket körülvevő falusi felnőtt társadalom változását
- a dalszövegek gyakran a paraszti munka egyes elemeire utalnak
- a felavatandó legény tipikusan felnőtt cselekedet, *poharazás*, míg a leány a paraszti közösségben a felnőtt asszonyokhoz köthető *vacsorakészítés* révén válhatott a legények, illetve a leányok közösségének részévé
- a legények és a leányok a felnőttekéhez hasonló tisztségeket választottak (legénybíró, pünkösdi királynő)

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Minden kifejtett, egymástól lényegében különböző érv és/vagy példa 1 pont.

SZÖVEGALKOTÁS

Nyelvi és szerkezeti szempontból értékelni csak az adott három téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több (két vagy három) szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie. Ha a vizsgázó egyáltalán nem oldott meg szövegalkotási feladatot, az adott feladatra kapott pontszáma: 0.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. (A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott szakszerűség nem kritériuma a maximális pontszámnak.)
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 20 pont), a szerkezetre (elérhető: 20 pont) és a nyelvhasználatra (elérhető: 20 pont) adható pontok három teljesítménytartományát. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

ÉRVELÉS, EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

TARTALMI KIFEJTÉS

	tématartás (megfelelés a feladatnak, szempontoknak, szövegbázisnak; problémaérzékenység)	állítások jellege (világismeret, gondolkodási kulturáltság)	tárgyszerűség (műveltség, tájékozottság)
20–15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - megfelelés a választott témának, címnek, feladatnak - tartalmas kifejtés - gondolati érettség - ítélőképesség, kritikai gondolkodás megnyilvánulása - a feladattól függően: személyes álláspont megfogalmazása 	<ul style="list-style-type: none"> - releváns példák, hivatkozások - hihető, meggyőző állítások - kifejtett állítások - a témának, feladatnak megfelelő mennyiségű állítás 	<ul style="list-style-type: none"> - megfelelő tárgyi tudás és tájékozottság - az ismeretek helyénvaló alkalmazása - indokolt hivatkozás vagy idézés
14–9 pont	<ul style="list-style-type: none"> - lényegében megfelel a választott témának, címnek, feladatnak 	<ul style="list-style-type: none"> - témához tartozó és attól eltérő kijelentések váltakozása - nem kellően meggyőző példák <i>(pl. az érvek nem mindig támasztják alá a kellő mértékben az állításokat)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - zömükben helytálló tárgyi elemek - nem kellő mélységű és részletességű tudás - tárgyi, fogalmi félreértések

8–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - eltérés a témától, címtől, feladattól - feltűnő tartalmi aránytalanság (pl. <i>életrajz a műértelmezés rovására</i>) - konkrét kifejtés helyett általánosságok 	<ul style="list-style-type: none"> - kevés releváns példa, utalás - ismétlődések - gyenge vagy hibás állítások 	<ul style="list-style-type: none"> - hiányos tárgyi tudás - tárgyi, fogalmi tévedések
-----------------	--	---	---

A SZÖVEG MEGSZERKESZTETTSÉGE

	felépítés, műfajnak való megfelelés	koherencia, arányosság, tagolás	terjedelem
20–15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - megfelel a feladatban megjelölt műfajnak, a témának, a gondolatmenetnek - logikus, tudatos felépítés - az állítások/gondolati egységek világos kapcsolódása 	<ul style="list-style-type: none"> - van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek és arányosak - jól tagolt bekezdések - globális és lineáris kohézió megvalósulása 	<ul style="list-style-type: none"> - az elvárt terjedelemnek megfelelő
14–9 pont	<ul style="list-style-type: none"> - helyenként következetlen felépítés - indokolatlan gondolatmenetbeli váltások - a részek közti összefüggés nem mindig világos (pl. <i>bizonytalanság a nyelvi kapcsolóelemek használatában</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek, de aránytalanok vagy formálisak (pl. <i>túl hosszú vagy a feladathoz nem szorosan kapcsolódó bevezetés</i>) - egyenetlenség lényeges és lényegtelen elválasztásában (pl. <i>elhagyható bekezdések</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - fölöslegesen hosszú
8–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - széteső írásmű: <ul style="list-style-type: none"> • lényegét tekintve zavaros gondolatmenet (pl. <i>csapongás, ismétlődések</i>) • nem halad meghatározható irányba • az író elvész a dolgozatban 	<ul style="list-style-type: none"> - hiányzó vagy álbevezetés / álbefejezés - a főbb szerkezeti részek nem különülnek el egymástól - szövegösszefüggésbeli hiányosságok (pl. <i>alanyváltás</i>) - hiba, hiányosság a kohéziót megteremtő eszközök (pl. <i>kötőszók, névmások</i>) használatában 	<ul style="list-style-type: none"> - kirívóan rövid

NYELVI MINŐSÉG

	nyelvi norma, hangnem, stílus	mondat- és szövegalkotás	szókincs
20–15 pont	- egészében megfelel a témának, a helyzetnek, az esetleges személyes véleménynyilvánításnak	- témának megfelelő változatosságú - gördülékeny, élvezetes, választékos	- szabatos, árnyalt, választékos - szakkifejezések helyes használata
14–9 pont	- lényegében megfelel a témának, a helyzetnek	- nem elég változatos - helyenkénti nyelvi-nyelvtani hibák (<i>pl. egyeztetés, vonzat</i>)	- olykor a köznyelvitől eltérő (<i>pl. szleng</i>)
8–1 pont	- csak részben felel meg a témának, a helyzetnek	- színtelen, igénytelen (<i>pl. egyszerű mondatok túlsúlya</i>) - dagályos - gyakori a nyelvi-nyelvtani hiba	- szegényes - tartalmi jellegű szótévesztés

Érvelés

A titkolózás az ember viselkedésének egyik különös, ellentmondásos megnyilvánulása. A lényegéhez tartozik ugyanis, hogy részint elhallgatásra, részint kimondásra készlet. A titok megtartása elszigetel a többi embertől, magányossá, elzárkózóvá tesz. A legszorosabb kapcsolatot is beárnyékolja a kényszerű titkolózás. A titkát őrző embernek választania kell, hogy elmondja titkát annak, akit szeret vagy elhallgatja. [...] A titok kimondása ezért számít sokszor éppen a szeretet kinyilatkoztatásának, bizonyítékának.

Forrás: Oláh Tamás: *A titok*. <http://www.olahtamas.hu/> A feladathoz igazított szöveg.

Írjon érvelő fogalmazást a titok ellentmondásos jelentéséről, jelentőségéről! Érvelésében vegye figyelembe a felvezető szöveg állításait! Térjen ki arra is, milyen, a titkokkal kapcsolatos érzelmi, erkölcsi megfontolások érvényesülnek a mindennapi életben és az irodalmi művekben! Meggyőző példaként hivatkozzon legalább három olyan irodalmi műre, amelyben a titok cselekményszervező szerepet játszik vagy fontos motívum!

Tartalmi szempontból a felső értékelési sávba az a dolgozat kerülhet, amely a feladatban megadott szempontok mindegyikének igényesen megfelel. Kifejtett érveket és saját véleményt tartalmaz, reflektál a felvezető szöveg gondolataira és hivatkozik legalább három releváns irodalmi példára.

A középső értékelési sávba akkor kerülhet a dolgozat, ha a címben megadott szempontok kidolgozása (kifejtett érvek, saját vélemény megfogalmazása, a felvezető szöveg gondolatainak felhasználása, három irodalmi példa) kevésbé igényes, vagy a szempontok valamelyikének kifejtése hiányzik, vagy nem relevánsak az irodalmi példák.

Az alsó értékelési sávba kerül a dolgozat, ha a címben megadott szempontok közül legalább egyet kidolgozott a vizsgázó, de többet nem, ha több szempontot kidolgozott a vizsgázó, de nagyon súlyos tévedésekkel.

Lehetséges tartalmi elemek:

- a személyiségnek szükséges van saját titkokra, a személyes integritásunk, önvédelmünk része a saját titok
- a titok tág értelemben minden, ami el van rejtve megismerő képességünk elől / számunkra vagy természete szerint megismerhetetlen / vagy még nem találtuk meg a hozzá vezető utat
- szoros értelemben olyan létező tudás, melyet csak kevesen ismerhetnek meg / mely éles elmét és elmélyült tanulmányozást igényel
- ismeretanyag vagy tudás, melyről csak egy zárt kör tudhat, a nyilvánosság nem
- legszorosabb értelemben egyetlen személy által tudott dolog, amit senkivel nem közöl
- erkölcsi értelemben olyan tudásanyag, amit mással nem szabad közölni
- a titok lehet
 - o természetes titok, melynek megtartására a természetes erkölcsi törvény minden ígéret vagy megállapodás nélkül kötelez
 - o ígéreten alapuló titok, melynek megtartására a titkot fogadó kötelezi magát
 - o szerződéssel aláírt, szentesített titok, mely azzal a feltétellel közöltetett, hogy fogadója szigorúan kötelezi magát a megtartására (pl. orvosi titok, hivatali titok, gyónási titok)
- a titkolózás és a súlyos titkok megőrzése stresszt okoz/hat (a „titkok őrzőjét” e feladata állandó feszültségben tarthatja; tehetetlen, ha a titok átveszi az életünk felett az irányítást)
- a súlyos titkok rombolhatják az emberi kapcsolatokat is
- nem minden titok jelent lelki teherterhelést
- titkokra mindenkinek szüksége van, önállóságának, függetlenségének részeként

Lehetséges példák:

- o a mesehősök vándorlásának egyik színtere (a tündérmesékben) a titkokat rejtő erdő; Dante: *Isteni színjáték* című művében a *Pokol* első éneke szintén az erdő képével indul
- o a romantika egyik jellemző motívuma a titokzatos éj „*Elfordulok a fénytől / a százszorszent, titokzatos éjhez*” (Novalis: *Himnuszok az éjszakához*)
- o Vörösmarty *Csongor és Tündéjének* Éj-monológiájában az Éj a titokzatos mindenség eredője, minden belőle keletkezik és belé tér vissza
- o Madách Imre: *Az ember tragédiája* című drámai költeményében az emberi lét végső kérdéseit feszegető Ádámot az Úr szavai kísérik:

AZ ÚR

Ne kérdd

Tovább a titkot, mit jótékonyan
 Takart el istenkéz vágyó szemedtől.
 Ha látnád, a földön mulékonyan
 Pihen csak lelked, s túl örök idő vár:
 Erény nem volna itt szenvedni többé.
 Ha látnád, a por lelkedet felissza:
 Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt,
 Hogy a muló perc élvéről lemondj?
 Míg most, jövőd ködön csillogva át,
 Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
 Emel majd a végetlen érzete.
 S ha ennek elragadna büszkesége,
 Fog korlátozni az arasznyi lét.
 És biztosítva áll nagyság, erény. - (pl. XV. szín)

-
- Bartók Béla (Balázs Béla szövegére komponált) *A Kékszakállú herceg vára* című operájában a titok, a zárt ajtók sora a férfi tragikus magányának szimbóluma („*Nem lesz sötét a te várad,/ Megnyitjuk a falat ketten.*”); (a Kékszakállú és egyben a mű utolsó mondata: „*És mindig is éjjel lesz már, éjjel.*”)
 - A valakire bízott titok, az elfedett, feltáratlan múlt tragikus titka cselekményszervező elem pl. Szophoklész: *Oidipusz*; Shakespeare: *Rómeó és Júlia*, *Hamlet*; Ibsen: *Vadkacsa*
 - Stendhal: *Vörös és fekete* (Julien Sorel titokban Napóleon iránti rajong)
 - Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés* (Raszkolnyikov megosztja bűnének titkát Szonjával)
 - Jókai Mór: *Az arany ember* (Timár Mihály kettős élete a regény fő cselekményszervező elve)
 - Ady Endre: *Minden titkok versei* (a kötet egyik fő motívuma)
 - Franz Kafka: *A kastély* (a homlokzat ismerhető csak meg, a kastély maga bevehetetlen és zárt világ marad)
 - a krimi műfaja, pl. Agatha Christie: *Tíz kicsi néger*

A titok mint motívum, toposz, archetípus:

- az álarc, a maszk alatti arc megérthetetlen titokzatosságát és a tragikomikumot is jelenthet (pl. Ady Endre: *Szeretném, ha szeretnék*); az arc eltakarása a személyiség titokban tartásának vagy megsemmisítésének jelképe (pl. a halálraítéltek csuklyája)
- a tiltott, zárt ajtó a titok, az ismeretlen veszély jelképe, a csukott ajtó az emberi lélek belső titkaira utal, s a megismerést az ajtók feltárásának mint a kitárulkozásnak a folyamata jelképezi
- egyes mítoszokban a gyermek születését titokban tartják, hogy megóvják a fenyegető hatalmaktól (pl. a görög mitológiában Zeust Kréta szigetén Diké barlangjába, a római hagyomány szerint Romulust és Remust egy kosárában a Tiberisre, a Biblia szerint Mózeset kosárban a Nílus vizére teszik, Jézust a jászolban rejtegetik)
- a tenger, a barlang mélye az ember számára titokzatos, idegen világ (Verne: *Nemo kapitány*)
- a betű, az írás, a könyv, a könyvtár is lehet az isteni titok szimbóluma, amely csak a beavatottak előtt ismert (lásd Umberto Eco: *A rózsá neve*)
- a pecsét mint hitelesítő jegy a tulajdon és a titok jelképe is
- a labirintus bonyolult folyosórendszer, úthálózat, amelyben – a tájékozódás nehézsége miatt – csak az arra érdemes juthat el a középpontba, majd találhat ki onnan; a középponti terem a titok, a misztérium, a szent hely, amelynek elérése a misztikus reveláció, az onnan való kijutás pedig a halál általi újjászületés
- a titok toposza összefonódik a beavatással (pl. titkos társaságok; Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk*)
- a fátyol/lepel az elrejtés, a titok, a világtól való eltávolodás, ill. az érinthetlenség szimbóluma

Más példák és más logikai összefüggések is lehetségesek.

Egy mű értelmezése

Értelmezze Karinthy Frigyes alkotását! Vizsgálja meg a novellát szervező találkozás dramaturgiáját, mutassa be a szövegben megjelenített kétféle értékrend összetevőit, nyelvi megjelenítését! Térjen ki arra is, tekinthetőek-e a novella alakjai irodalmi toposzoknak!

Karinthy Frigyes: *Találkozás egy fiatalemberrel*

Jókedvű voltam, sok mindent elfelejtettem, körülményesen meggyújtottam a szivarom, és nekivágtunk az Andrássy útnak. Én szép és drága feleségem mosolygott rám a fátyol alól, én szép kedvesem, aki, íme, szeretett, és megengedte, hogy szeressem.

A fiatalemberrel a Duna-parton találkoztam, hat óra felé. Elment mellettünk, már alkonyodott akkor, nem vettem észre. Már húsz lépésnyire lehetett, mikor hátulról megpillantottam. Egyszerre elhallgattam, és zavart nyugtalanság fogott el. A karcsú derék egy rakodóhajó háttéréből vált ki élesen, de mégis, azt hiszem, a lépéseiről ismertem rá. Kicsit kopottak a ruhák. A kezében széles füzetet vitt. Tizennyolc vagy csak tizenhét éves talán... még haboztam, nem mertem elhinni... el akartam fordulni, de egyszerre éles nyilallás vonaglott át a szívemen, és utána oly heves dobogás fogta el, hogy meg kellett álljak. Egy mozdulatát láttam meg, amint a kezét felemelte, és maga elé tartotta, ó jaj, rettenetes, ez volt a kéz, még a vágást is megismertem rajta, amit a tornateremben...

A feleségem csodálkozva nézett rám, és én hebegve mondtam:

- Kérlek... várj rám... beszélnem kell ezzel a fiatalemberrel...

És otthagytam őt és előresiettem. Nemsokára aztán meglassítottam a lépteimet. Már alkonyodott. A fiatalember nem fordult meg. Tudta, hogy mögötte vagyok. Nyugodtan ment tovább, egy hajókötélkónél nyugodtan megállt, és a csendes Duna felé fordult s nézett át, messze a hegyek felé. Borzasztó zavarban voltam, a torkom köszörültem. Melléje álltam, hogy észrevétessem magam. Lopva a száját néztem, mely fiatalabb és keskenyebb volt még, mint az enyém. A szeme nagyobb és világosabb. Ó, ő volt az. És a füzet a kezében, a régi füzet... amit a szekrényem fenekére tettem és elfelejtettem... Nehéz, szorongó izgalom volt ez.

- Hát... nem látsz?... - mondtam végre halkán.

- De igen - mondta, de nem fordult felém.

Zavartan hallgattam. Aztán elszégyelltem magam. Nevetséges. Egy tizennyolc éves fiatalember! A találkozás különös, de fel kell találgassam magam. Elfogulatlan leszek. Örüljön, hogy alkalma volt meglátni engem.

- Azonnal megismertelek - mondtam hangosan -, amint elmentél mellettem.

- Tudom - mondta.

- Hát mért nem jöttél oda? Nem vagy kíváncsi rám?

Nem felelt. Ideges lettem.

- Jó, tudom, milyen tartózkodó és gögös vagy. De látod, ennek semmi értelme... Hidd el, rájöttem, hogy semmi értelme... Majd elmagyarázom neked... Magad is belátod majd, hogy nem maradhattam tartózkodó és gögös... De hát miért nem nézel rám... Nézd, bajuszom van... Huszonhat éves vagyok... De furcsa vagy. Haragszol rám?

Nem felelt. A szája keserűen összehúzódott.

- Eh!... - mondtam. - Ez a nagyszerű hallgatás! Jó, jó, emlékszem már... Hát aztán? Örökké nem csinálhatja azt az ember. Né, még talán szemrehányásokat tesz. Ugyan kérlek, a nagy hallgatásod nem olyan nagy dolog... Nem látom, hogy sokat használt neked... A ruhád nagyon szánalmas, édes fiam. És sovány vagy. Már engedj meg, nem tudnék ilyen ruhát felvenni... Na, mi az! Sírj egy kicsit, kapsz egy krajcárt!

Most nézett rám először. Keményen rám nézett, a szemembe. Aztán megint elfordult.

- Sokat beszélsz - mondta szárazan.

Megsértődtem.

- Ó! Ugyan! Nagyon tökéletesnek képzeld magad. Igenis, beszélek, mert tanítani akarlak... érted? Végre, idősebb vagyok nálad... és én azóta sokat láttam... és sokat tapasztaltam... te gyerek vagy... mit tudod te...

Egyszerre elcsuklott a hangom, lehorgasztottam a fejem, és egészen halkan és zavartan mosolyogtam, és halkan és zavartan felemeltem a kezem, és zavartan mosolyogva suttogtam:

- ...Hát mit tegyek?... hát azt nem lehetett, ahogy te gondoltad. Hidd el, kérlek, nem lehetett... én próbáltam... de igazán nem lehetett...

Most felém fordult. Elgömbült szájjal, gyűlölettel nézett rám.

- Hol a repülőgép? - kérdezte rekedten.

Zavartan dadogtam:

- Hát... mit tegyek... feltalálták... Farman... a Wright-testvérek... nem voltam ott... De hidd el, ők is elég jól csinálták... egész jó, aránylag... lehet vele repülni...

- Látom - mondta gúnyosan. Aztán megint rám nézett. - Hol az Északi-sark?

Lesütöttem a szemem:

- Valami Peary elérte... Kérlek, hát nem volt időm... te tévedtél... nem lehet mindent... én akkor az egyetemre jártam...

- Úgy - mondta.

Aztán:

- Hol a büszke és szabad Magyarország?

- Kérlek alássan... igazán furcsa vagy... dolgozunk rajta... én is... de az nem megy olyan hamar... az embernek élni is kell.

Hadarni kezdtem:

- De látod... azért én igyekeztem... hogy legyen valami abból... amit neked, megígértem... írtam ám. Elég jó dolgokat írtam... Nézd meg csak kérlek a kirakatokat... a nevem ismerik... jónevű vagyok... ahogy te akartad... és az emberek eléggé tisztelnék... És látod, könyveket is írtam... ahogy te elgondoltad... nézd csak... itt van egy... elég jó...

Idegesen kapkodtam ki a zsebemből egyik könyvem, amiben humoros rajzok és novellák vannak, és mutattam neki.

- Nézd csak... elég jó...

Egyetlen pillantást vetett csak a könyvre, nem nyúlt utána.

- Igen, láttam már - mondta kurtán. - Elég jó.

Kinyújtotta a karját az alkonyodó láthatár, az elgömbülő hegyek felé.

- Hol a nagy szimfónia, a rettenetes színjáték a szürke láthatárról és a gögös istenekről, akik ott lüktetnek és vonaglanak a láthatár mögött?

Elpirultam.

- Hát, kérlek... azt nem lehetett... Azt nem lehet három felvonásban megcsinálni... Te tévedtél... A szürke láthatárt nem tudja eljátszani egy színész... aztán rájöttem, hogy ez nem is a megfelelő műfaj... és nem is tudnék elkészülni vele... Hanem írtam erről egy csinos szonettet... egy előkelő revü¹ hozta... és tetszett... és azóta jobban fizetnek...

Nem felelt. Komor hallgatásba merült, tekintete eltűnt a távolban. Akartam még mondani valamit, megmagyarázni, hogy milyen fiatal ő... de homályosan emlékeztem rá, hogy ilyenkor, mikor így néz, nem lehet őt zavarni. Egyszerre eszembe jutott a feleségem, és nyugtalankodni kezdtem.

- Kérlek... - mondtam - jöjj velem, bemutatlak a feleségemnek. Ó, ennek örülni fogsz. Nagyon szép asszony... értékes, nagyszerű nő... látod... és én meghódítottam... szeret engem... látod... vagyok valaki... ahogy te akartad...

Most rám nézett, és a szemében végtelen gúny volt.

- Meghódítottad - mondta. - Ugyan! Ó, milyen büszke vagy rá! Te mentél hozzá és meghódítottad!... A várkastély leszállt a hegyről, és ostrommal bevette a völgyet!... A tölgy meghódította a folyondárt², és szerelmesen körülcavarta... Miért nem jön ide a feleséged?

Összehúztam a szemem.

- Ostoba vagy - mondtam. - Gyerek vagy. Ezek fantazmagóriák. Nincs igazad. Nekem van igazam. Én felnőtt vagyok, és megismertem az életet. Mit tudsz te az életről! Téged mindenki kinevetne!

Egészen mellém állt, a szemembe nézett. Most láttam meg sűrű és barna haját.

- Nem akartam megismerni az életet... azt akartam, hogy az élet ismerjen meg engem... Igaz, engem mindenki kinevetne, és te nem akartad, hogy miattam téged kinevessenek... De te tudod, nézz a

¹ revü: itt folyóirat, szemle

² folyondár: a fákat befonó, felfelé kapaszkodó növény

szemembe, merj a szemembe nézni!... te tudod, hogy te vagy a nevetséges és kicsi... és hogy nekem van igazam... és hogy nem nevetséges, amit én mondok... te tudod, hogy nekem van igazam... te szegény... te kicsi... te senki... Merj a szemembe nézni...

El kellett fordulnom; a helyzet ostoba és kínos volt. Ő lassan távolodott el tőlem, aztán nem nézett többé rám, lassan, gondolkodva indult meg...

Percek múlva, halkán tudtam csak megszólalni:

- Hová mész? Maradj!... - suttogtam. De nem fordult már vissza. Csak a szavát hallottam még, távolról:
- Emlékezz rá, hogy egyszer még, utoljára, találkoztál velem... És ha van még benned valami belőlem, mártsd be tolladat a lenyugvó nap tűzébe, s írd meg nekik... írd meg ezt a találkozást... és írd meg nekik, hogy hagyjalak el, és hogy tűntem el, beleolvadva az alkonyodó égbe, ifjan, szépen és végtelenül szabadon, hogy ne lássalak többé...

Ezeket nagyon messziről hallottam már, és a karcsú alak vékonyodott, elfolyt, felemelkedett. Még néztem, azt hittem, hogy látom, de aztán rájöttem, hogy a vörös égen egy vékony felhő lebeg csak.

A feleségem türelmetlen lett.

- Ki volt ez a fiatalember? - kérdezte.

- Egy régi ismerősöm - mondtam neki zavartan. - Kedves fiú...

- Igen - mondta a feleségem kicsit élesen. - Csak rossz modora van. Miért nem mutatkozik be? Pedig feltűnően hasonlít hozzád.

Aztán idejöttünk a kávéházba. Nehéz kedvemről lassan oszolt el a görcs.

A téma szép - mondtam magamban, felvidulva. - Versnek kicsit hosszú volna. De egy novellát lehet belőle csinálni. Röviden, szatirikusan. Ma úgyis kedd van, szállítanom illik valamit.

Papírt kértem, és rövid habozás után leírtam a címet: „Találkozás egy fiatalemberrel...”

És csak tompán fájt már a seb.

(1913)

Forrás: *Karinthy Frigyes összegyűjtött művei. Jelbeszéd.* Novellák.

<http://mek.oszk.hu/06900/06980/06980.htm>

<http://mek.oszk.hu/06900/06980/06980.htm#23>

Lehetséges tartalmi elemek:

- a témakijelölő cím nem a kamaszkori én és felnőtt én szembesülésére, hanem egy semleges találkozásra utal, amelyben a 'fiatalember'-hez megszokott, mindennapi képzeteket társítunk (tapasztalatlan, előtte az élet, nagy tervei vannak)

- a történet idilli kezdete, az első négy sor pozitív értékvilágra utal, a kellemesség szférájára hangolt (a jelzők szépsége, az indázó szecessziós mondat, a fokozó ismétlések, a narratíva bensősége, az egyes szám első személyű közlés mód)

- az olvasói várakozáshoz képest a történet a fantasztikum határát súrolja: az elbeszélő fiatalkori énjeként azonosított alak tűnik fel váratlanul („*éles nyilallás vonaglott át a szívemen*”), majd a két 'én' dialógusa végén a látvány szétfoszlik („*a karcsú alak vékonyodott, elfolyt, felemelkedett*”)

- filmszerű képben jelenik meg a 17-18 éves kamasz (előbb árnyékban tartja az elbeszélő a figurát, aztán közelképeket vág egymás mellé: karcsú derék, széles füzet, a vágás a kezén), hangokat és mozdulatokat rögzít („... *torkom köszörültem. Melléje álltam*...”). Eközben a kellemesség szférája elmúlik, negatív töltésű szavak, kifejezések jellemzik a szövegvilágot („*kopott*”, „*rettenetes*” és „*ó, jaj*”, „*zavart nyugtalanság*”, „*éles nyilallás*”, „*heves dobogás*”, „*szorongó izgalom*”)

- a szöveget klasszikus novellának nevezhetjük; krízishelyzetet mutat fel, hirtelen, váratlan fordulattal más megvilágításba kerül az elbeszélő élete, egzisztenciája (alulmarad a szegény kamasszal szemben, pedig előkelő revükben jelenik meg csinos szonettje; büszke a feleségére, pedig csak „*A tölgy meghódította a folyondárt*”)

- a fiatalkori én azonosítását követően a felnőtt én a megérkezett fölényével kritikusan (néhol nagyképűen) provokálja a gögösnek, hallgatagnak, szegényes ruhájúnak láttatott kamaszt („*Ez*

a nagyszerű hallgatás! Hát aztán? Örökké nem csinálhatja azt az ember. , Na, mi az! Sírj egy kicsit, kapsz egy krajcárt!”);

- e feszült helyzetben alakul ki az a dialógus, amely az életben már otthonosan mozgó, a szabályokat komfortosan elfogadó felnőtt én szembesül a világmegváltó szándékú hajdani énjével

- míg a kamasz nyugodt, magabiztos: *„Hol a repülőgép? „Hol az Északi-sark?” „Hol a büszke és szabad Magyarország?” „Hol a nagy szimfónia?”*, addig a felnőtt legjellemzőbb, az érzelmi megérintettségét kifejező szavai a számon kért tervek lehetetlenségére, elbukására, elhalasztására utalnak: *„nem lehetett”* és a *„zavartan”* *„... elcsuklott a hangom”, „lehorgasztottam a fejem”, „motyogtam”*); a felnőttnek nincsenek retorikus, kidolgozott érvei

- a két életkor, világlátás másfajta szemléletmódot jelent, az elbeszélő szerint a kettő nem összeegyeztethető: gúnyosan fogalmaznak egymásról, a fiatal szemrehányására a felnőtt a biztonságra és a komolyság társadalmi elismertségére hivatkozik: *„Én felnőtt vagyok, és megismertem az életet. Mit tudsz te az életről! Téged mindenki kinevetne!”*

- a szerepcseré nyilvánvalóvá teszi, hogy olyan vágyakról, tervekről van szó, amelyeket a felettes-én (a felnőtt én) megtagadott a felnőtté válással

- a dialógusban jellemző a szerepcseré, az alakok ábrázolása e szerepcserével tér el a sablontól:

- az elbeszélő a fiút láttatja érettebbnek, higgadtabbnak, férfiasan határozottnak, nem a felnőttet
- a fiú szűkszavú és kemény, a felnőtt csaknem hebegő, a fiú alig mond többet 100 szónál, míg a férfi 400 -ban sem tudja elmondani izgalmát, szorongásait
- a felnőtt magyarázkodását 90-szer szakítják meg írásjelként pontok, a három pont (...) jelzi a szaggatottságot, a zavart, a hebegést-habogást, a kamasz szövegében ugyanez az írásjel mindössze 20-szor fordul elő

- a dialógusban jellemzőek az eltérő életfelfogást kifejező éles ellentétek (*„Nem akartam megismerni az életet... azt akartam, hogy az élet ismerjen meg engem... ; „te tudod, hogy te vagy a nevetséges és kicsi”*)

- a találkozás helyzetében az én e kettő között áll, mintha ösztön-énjének szabadkozna felettes-énje miatt, próbálja megmagyarázni, hogy a felnőtté válás által megváltozik az értékhierarchia, de mentegetőzése sem tűnik magabiztosnak

- a felnőtt régi énje tévedésének tulajdonítja azt, hogy nem minden sikerült: *„– Hát, kérlek... azt nem lehetett... Azt nem lehet három felvonásban megcsinálni... Te tévedtél...”*

- a tetőpont után viszonylag gyors enyhülés következik, a fiatalember lassan eltűnik és vele együtt a feszültség is. Már csak a „fantom” egy barátságosabb emléke marad meg (*„– Egy régi ismerősöm – mondtam neki zavartan. – Kedves fiú...”*), ezt követi a visszatérés a mindennapokba, igazában szabadulás, a drámai szcena érzelmes, szenvedélyes légkörétől

- a novella nem érhet úgy véget, hogy a felnőtt megrendül, visszatér kamasz álmaihoz, ez a lehetőség nincs benne a szituációban; a fordulat elmarad, a feloldás nem drámai, nem idilli, inkább ironikus *„A téma szép – mondtam magamban, felvidulva. – Versnek kicsit hosszú volna. De novellát lehet belőle csinálni. Röviden, satirikusan. Ma úgyis kedd van, szállítanom illik valamit.”* ; a mindennapok szokásos menetére utaló lezárást előkészíti az is, hogy a ’kamasz én’ fölényét ironikussá hangolja szavainak érzelmes stílusromantikája, teatralitása (*„mártsd be tolladat a lenyugvó nap tüzébe, s írd meg nekik... írd meg ezt a találkozást... és írd meg nekik, hogy hagytalak el, és hogy tűntem el, beleolvadva az alkonyodó égbe, ifjan, szépen és végtelenül szabadon, hogy ne lássalak többé...”*)

A kamasz és a felnőtt alak mint toposz

- a hasonmás toposzaként is értelmezhető a találkozás az ifjúkori énnel (lásd pl. Kosztolányi Dezső *Esti Kornél* novellaciklusa)
- a számadás, a megvalósítatlan álmok, vágyak, tervek számon kérése jellemző irodalmi toposz (pl. Arany János *Epilógus* („Mily kevés, amit beválték..?”), Kosztolányi *Boldog, szomorú dal* („... nincs meg a kincs, mire vágytam..”)
- toposz a gyerekkor / a kamaszkor felfedezése (pl. a szecesszió, szimbolizmus, freudizmus); a kamaszkorhoz esetenként a könyörtelenség motívuma társul (Cocteau: *Rettenetes gyerekek*, Csáth Géza: *Anyagyilkosság*)
- felidéződhetnek a Karinthy-életművön belüli kamaszfigurák, motívumok, pl. a *Lógok a szeren* kamaszábrándjai (az elbeszélő drámájának 500. előadását tapsolják a Nemzetiben; mint egyszerű gyarmatot Magyarországhoz csatolja Angliát); a háttérben megjelenhet Karinthy gyerekkori naplója 11 éves korából (pl. „*belőlem még minden lehet!*” 1899. február 1-jén így rögzít néhány jövőbeli napot: „1934. június 11.: *Budapest legünnepeltebb embere vagyok! Ah! Az egész világ ugrál körülöttem. Nem is értem, mit bolondulnak olyan nagyon a repülőgép után!*”)
- a kamasz és a felnőtt világ ütköztetése jellemző a nevelődési regényekben (pl. Ottlik Géza: *Iskola a határon*, Musil: *Törless iskolaévei*)
- a kamaszhoz társulhatnak a szabadság értékei, cselekedetei, álmai, vágyai teljes személyiségéből fakadnak, míg a felnőtt a lehetőségek korlátaihoz igazítja ábrándjait. E felfogás a kamaszkort a művész szereppel azonosítja: „... a művésznek a bátorsága ez, amely az örök gyermekiség akadályt nem ismerő szabadságával és korlátlan fantáziájával túllát az ismeretlen igazságokon... nyugodt gesztussal világokat fog át...” – írta a *Találkozás egy fiatalemberrel* című kötet első kritikusa (Nyugat, 1913.)

Összehasonlító elemzés

Csokonai Vitéz Mihály és Tóth Árpád verse egyaránt szerelmi jelenetet ábrázol. Hasonlítsa össze a két költeményt! Milyen hasonlóságok és milyen különbségek mutatkoznak a két szerelmi élmény között? A nyelvi megformálás milyen sajátosságai utalnak a feltárt párhuzamokra és eltérésekre?

Csokonai Vitéz Mihály: <i>A boldogság</i>	Tóth Árpád: <i>Esti kertben...</i>
<p>Most jázminos lugasban, E nyári hűvös estvén, Lillámmal ülök együtt: Lillám velem danolgat És csókolódva tréfál, Míg barna szép hajával Zefir susogva játszik.</p> <p>Itt egy üveg borocskát A zöld gyepágyra tettem És gyenge rózsaszállal Száját be is csináltam, Amott Anakreonnak Kellő danái vannak Kaskámba friss eperrel.</p> <p>Egy öszveséggel így sok Gyönyörűt, becseset ki látott? S ki boldogabb Vitéznél?</p> <p>(1797)</p>	<p>Esti kertben ülünk Hallgatag, Csend csobog körülünk, Halk patak, Mint szomorú fűzfák szelíd domboldalban, Halk patakra halkan Hajlanak.</p> <p>Fönt a szép ezüst ég S hold lobog, Istenem, leszünk még Boldogok? Kebleden a fejem: Jó volna örökké ezen a kis dombon Szívedet hallgatnom, Hogy dobog.</p> <p>(1913)</p>

Szómagyarzatok:

zefír: enyhe, kellemes (nyugati) szellő

danái: dalai

kaska: kis (kétfülű) kosár

Forrás: Csokonai Vitéz Mihály összes költeményei.

<http://mek.oszk.hu/00600/00636/html/vs179701.htm#11>

Tóth Árpád összes verse. <http://mek.oszk.hu/01100/01112/01112.htm#78>

Lehetséges tartalmi elemek:

- A két költemény vershelyzete nagyon hasonló: mindkettő az esti természetbe helyezi a megjelenített szituációt. Az egyikben a lugas, a másikban a kert a helyszín.
- A környezet és a jelent leírásának módja ugyanakkor eltérő vonásokat mutat: Csokonai verse terjedelméhez mérten részletesen, konkrét mozzanatokot említve írja le az eseményeket és a körülményeket.
- Tóth Árpád költeményében a leírás kevésbé konkrét: a csend, a hold és a mellre hajtott fej mozdulatából áll össze a versbeli jelzésszerű jelenet.
- Ebből adódóan Csokonai verse epikusabb karakterű, míg Tóth Árpádé a hangulatiságra összpontosít.
- *A boldogság* a részletek megjelenítése révén, közvetett módon teremti meg a vers atmoszféráját, míg az *Esti kertben...* a hangulat közvetlen, globális színre vitelére törekszik.

-
- A Csokonai-vers határozott kapcsolatot létesít a lírai én és a szerző biográfiai személye között, míg Tót Árpád verse e tekintetben is kevésbé konkrét.
 - Csokonai verse a szöveg grammatikai jelentését egyértelműen a zeneiség elé helyezi, míg Tóth Árpád költeményében az akusztikus hatás legalábbis egyenrangú a nyelvi jelentéssel.
 - Csokonai az időmértékes verselésen túl nem használ zenei effektusokat, míg Tóth Árpád két-három szótagos rímeket alkalmaz, amit a mély hangokat preferáló hangszimbolika mozgósítása egészít ki.
 - Csokonai verstechnikája részben az anakreóni hagyomány követésével magyarázható (az antik görög irodalom elutasította a versmérték és a rím együttes használatát), míg Tóth Árpád versének poétikáját a Verlaine-féle zenei vers inspirálta.
 - Mindkét szövegnek egyfajta idillikus jelleg tulajdonítható, ugyanakkor míg a Csokonai- vers egyneműen idilli, addig Tóth Árpádé inkább melankolikus vagy elégikus idillnek nevezhető.
 - Csokonai versében semmi sem utal a boldogság elégikus átszínezésére, amit a vers retorikus, csattanószerű felkiáltása is kiemel.
 - Tóth Árpád verszenéjének sötét tónusú melódiája mellett a szomorúság szemantikai szinten is jelentkezik. Az első versszak hasonlata a két szereplőt a szomorú fűzfáknak felelteti meg. Mivel a szomorúfűz kifejezés egy fajtája elnevezéseként használatos, ez a szignál csak átszínezi, s nem törli el az idill hatását.
 - A második versszak kérdése („*Istenem, leszünk még / Boldogok?*”) is lebegtetni boldogság és lemondás versbeli viszonyát, mivel kétféle hangsúly is adható neki. Az egyik esetben – a záró óhajtó mondat felől újraolvasva – a „*még*” szónak a ’*máskor is*’ jelentés tulajdonítható. Ugyanakkor a kérdés akár az egynemű érzés majdani átélésének lehetőségére is vonatkozhat.
 - A szerelmi élmény eltérő jellege a dalolgatás és a hallgatás ellentétében is jelentkezik.
 - Az egynemű és az elégikusan átszínezett idill különbsége a verselésben is megmutatkozik: Csokonai költeménye jambikus ritmusú, míg Tóth Árpádé trochaikus lejtésű. Az emelkedő verslábak élénk, vidám hatást keltenek, míg az ereszkedő ritmus rezignációt sugall.
 - A költemények scenírozásai ugyancsak támogatja a verselés hatását: a Csokonai-vers minden állapotosság mellett is mozgalmasabb: *Lilla danolgat, csókolózva tréfál, Zefír játszik hajával* stb. Ezzel szemben Tóth Árpád-versében szinte teljes a mozdulatlanság.
 - A Tóth Árpád költeményében megjelenő szerelemérzés bensőségesebb karakterű. A vers beszélőjének figyelme nem oszlik meg a különböző szépséges és becses dolgok között, míg Csokonai versében a boldogság legfontosabb alkotóeleme ugyan kétségtelenül Lilla, de az örömforrások katalógusába a jázminos lugas, az üveg borocska, az anakreóni dalokat tartalmazó kötet és a friss eper is beletartozik. Ezek együtt teremtik meg a boldogság érzetét, ahogy azt a verset záró retorikus kérdés is hangsúlyozza.
-

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

Hiányzó bekezdés jele: fordított z-betű.

Fölösleges bekezdés (álbekezdés): jele

Szövegbeli hiány jele: √

Egyéb szövegalkotási hiba jele: - - - - -

Tartalmi hiba: _____

Szórend, mondatrend, a bekezdések sorrendje: 1. 2. 3.

Logikai hiba, ugrás a mondatok (tagmondatok) között: ⇨

Logikai hiba, ugrás a bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: ⇩

Logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔

A nyelvhasználati hibák jelölése: ~~~~~

Egybeírás jele: ⊕

Különírás jele: ⊖

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás; súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás; egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás. Vagy: a hibapont száma a margón a hibával egy sorban, a hiba bekarikázva.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható: nincs levonás.

Az íráskép rendezetlen: –1 pont.

Pongyola ékezethasználát: –1 pont.

Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: –2 pont.

Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: –3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
2. az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
3. kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia*, *Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknév (pl. *francia*, *balatoni*, *adys*) esetében
4. igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása
5. tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
6. az *ly – j* tévesztése közhasználatú szótőben és toldalékban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
7. felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 pont)

1. közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása
2. közhasználatú szavak elválasztása
3. magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban
4. mondatkezdő nagybetű tévesztése

Egyéb hiba (1 pont)

1. nem közhasználatú szavak durva és súlyos hibái
 2. köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. *világháború*)
 3. kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *Nagy-New York-i*, *budapest – bécsi*, *Csokonai Vitéz Mihály-os*)
 4. betűtévesztés
-

Központozási hiba (összesen maximum 5 pont)

1. mondatzáró írásjelek; tagmondatok közötti írásjelek; mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5–6 tévesztés 1 hibapont)
2. egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5–6 tévesztés 1 hibapont)

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban (szótőben vagy toldalékban) elkövetett megegyező hiba és a központozási hibatípus számít ismétlődő hibának.

A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkincse közhasználatúnak tekintendő (pl. *metafora*).

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba sorolja a tanár, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az egyéb hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet jelölt, szó szerinti; amennyiben jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor a hibának megfelelő pontszámot kell levonni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 31 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot.) A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	1
5–6	2
7–8	3
9–10	4
11–12	5
13–14	6
15–16	7
17–18	8
19–20	9
21–22	10
23–24	11
25–26	12
27–28	13
29–30	14
31–	15